

"נעשה ונשמע" (שמות כד, ז)

[פרשת יתרו (שיחה 4) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
הבהרה: בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

אחרי שכלל ישראל הכריז בצורה חגיגית "כל הדברים אשר דבר ה' נעשה", (שמות כד, ז)
הוסיפו ואמרו "כל אשר דבר ה', נעשה ונשמע" (כד, ז). – כפילות זו דורשת הסבר.

ועוד, כיצד הקדימו "נעשה" ל"נשמע"? כלום יכול האדם לקיים אם לא ששמע מקודם?
וכבר ניסה ר"א אבן עזרא לענות על שאלה זו באומרו:

- נעשה כל הכתוב, ונשמע אותם תמיד שלא יישכח מפינו.
- או נעשה המצות הנטועות בלב, ונשמע מצות הקבלה.
- או נעשה כל המצות שציונו עד עתה, ונשמע כל המצות העתידות.
- או נעשה מצות עשה, ונשמע מצוות לא תעשה".

אבל חז"ל מסרו לנו פירוש מעמיק ביותר.

"בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לְכִנִּי רַז זה שמלאכי השרת משתמשין בו... למה נמשלו ישראל לתפוח, לומר לך מה תפוח זה פריו קודם לְעָלְיוֹ, אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע... (אמר לו רבא לאותו צדוקי) אַנְּן דְּסַגִּינן בשלימותא תּוֹמַת ישרים תּוֹנְחִים. הַנֶּךְ אִינְשֵׁי דְסַגֵּן בעלילותא, וְסָלְףּ בּוֹגְדִים וְשָׂדֵדִים". (שבת פח.) ומפרש רש"י "התהלכנו עמו בתום לב כדרך העושים באהבה, וסמכנו עליו שלא יטעננו בדבר שלא נוכל לעמוד בו". (ע"ע ויק"ר א/א "עושי דברו")

ממאמר חז"ל הנ"ל זכינו להבין פירוש של חידה שתומה במקום אחר. "אם הרב דומה למלאך ה' צבאות, תורה יבקשו מפיהו. ואם לאו, אל יבקשו תורה מפיהו" (חגיגה טו.). וקשה, - מניין נדע איך נראה מלאך ה' צבאות שנוכל להשוות אליו את הרב שלנו ולדעת אם הוא דומה לו או לא? אלא למדנו מהמאמר הנ"ל מהו ה"רז שמלאכי השרת משתמשין בו": לקיים את התורה בפשטות ובתמימות, ללא התחכמויות וללא חיפוש נוחות-עצמו. ואזי הרב הוא 'מלאך' (=שליח) נאמן לשולחו, וראוי לנו ללמוד תורה מפיהו.

- בזכות התמסרות נפלאה הזו זכינו לזיו עליון – "כיון שעמדו ישראל לפני הר סיני ואמרו נעשה ונשמע, נתן להם הקב"ה מזיו השכינה, הה"ד ויצא לך שם בגוים ביופיך... וכיון שעשו מעשה עגל, "ועוז פניו וְשׁוֹנָא". (תנחומא ישן, חוקת, יח.)
- ועוד: "בשעה שאמרו "נעשה ונשמע", קרא הקב"ה למלאך-המות ואמר לו, אע"פ שעשיתי אותך קוזמוקטר (=שליט) על הבריות, אין לך עסק באומה זו!" (ויק"ר יח.)
- "שְׁמַח בְּהֵן הַקַּב"ה וְנָתַן לָהֶם תּוֹרָתוֹ וּבִרְכָם בְּשֵׁלֹם, שְׁנֵאמַר ה' עוֹז (=זו תורה) לַעֲמֹו יִתֵּן, ה' יִבְרַךְ אֶת עַמּוֹ בְּשֵׁלֹם". (דרד ארץ זוטא, פרק השלום).

ומכאן למדו חז"ל (אבות דר' נתן, כב) את התכונה המהוללה של "כל שמעשיו מרובין מחכמתו", כלומר, המדקדק בקיום המצוות עוד בטרם חקר והבין משמעותם ורעיונותיהם.

רבנו יונה מאריך בשבח האיש המקבל על עצמו משמעת וצייתנות לקיים דברי מוריו ומדריכיו עוד בטרם הבין את נימוקיהם – "כי האיש אשר קבל על נפשו בלב נאמן לשמור ולעשות על פי התורה אשר יורוהו ועל המשפט אשר יאמרו לו היושבים על המשפט, יש בידו מן היום הזה שכר על כל המצוות (גם) על הדברים אשר לא גלו אזנו עליהם עֲדָנָה [=עדיין]... נמצא האיש הזה מעשיו מרובין מחכמתו, כי לא ידע הדבר, והנה שכרו אתו. וכענין מה שאמרו ישראל בסיני "נעשה ונשמע". ובענין אחר (=בהסבר אחר או בכל תחום אחר) לא ייתכן שיהיו מעשי האדם מרובין ממה שידע" (ישערי תשובה", ב/ז). ובזה מובן מ"ש חז"ל על עץ-תפוח שפריו (המעשה) קודם לעליו (הלימוד, הוא עלים לתרופה).

כעת עלינו לחקור, **מניין באמת ידעו ישראל רז זה?**

וכרגיל, להבין חידה סתומה זו נפנה לדברי מהר"ל. "פירוש דבר זה, כי המעשה הוא שעושה מה שגוזר עליו השי"ת, ודבר זה הוא קודם אל השכל, שהוא מצד המקבל. ולכן המלאכים מקדימים נעשה לנשמע, וכן ישראל. מפני כי גזירת השי"ת על ישראל לעשות מצוותיו, וישראל נבראו על דבר זה לעשות גזירת השי"ת אשר הוא גוזר עליהם" (י"תפארת ישראל, פ"כט).

במלים אחרות, בתכנית הקדומה לפני בריאת העולם, היה הכרח שיחיה עם המקדש שם ה' בעשיית רצונו. ענין זה הוא למעלה מבחירה חופשית של העם, למעלה ממתן ברירה אם ירצו או לא ירצו לעשות כך. ולכן "כפה ה' עליהם הר כגיגית", כי ציות הנברא לבוראו הוא הכרח המציאות ולא יעלה על הדעת אחרת. כל הראוי ומסוגל לשלילה, הרי זה כבר פגם בהחלטיות הציאות לבורא-כל. הדברים האמתיים ביותר, אינם בתחום הפקפוק כלל. ולכן, כיון שישראל נבראו בעצם ובראשונה למען קיום התורה "נצר מטעי" (מהר"ל על אבות, דף יג), מצד הבורא המוחלט, לא ייתכן שהנברא יתבטא בלשון "שמא", שישמע ורק אז יעשה. (ונוראות החלטיות הזאת הוסבר שוב בדברי ר' צדוק מלובלין, ב"רסיסי לילה", קטע כ"א דף 26).

מצאנו שאחרי חורבן בית המקדש ופיזור ישראל בין האומות, העלו בני ישראל על דעתם שבכך כבר יצאו מתחת רשותו של הקב"ה, וכאילו קבלו גט-פיטורין (סנהדרין קה). כך התבטאו הזקנים ליחזקאל, וטעותם קשורה ליסודו של הרמב"ן (ויקרא יח, כה) על הקשר בין א"י וקיום המצוות. (כמבואר ברש"י על דברים יא, יח). אמרו "עכשיו שגלינו בין העכו"ם נהיה כגוים וכמשפחות האדמה". אמר להם יחזקאל, "אפילו אם נשברים עצמותיכם, ועיניכם מנוקרים, ודם פיכם בא לארץ, אתם צריכים לקבל מלכותו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, משום שכן קבלתם "נעשה ונשמע". (תדא"ר ל"א).

והדבר צריך ביאור, איזו כפייה יש בדבר כך להעניש אותם בגלל קבלת אבותיהם? אלא הם הם הדברים שנתבארו לעיל. ההתקשרות המוחלטת שהנברא מבין שהקב"ה לא ברא את עולמו לשוא, וודאי תהיה אומה הנושאת את שמו במוסריות עילאית, הידיעה הזו טובעת חותמתה על מעשי ההיסטוריה ועל ייעוד עמנו.

יהי רצון שנהיה גם אנחנו ראויים להתקשרות אלוהית זאת, באהבת קודש.